

Regeringskansliet

Promemoria

2021-10-20
S2021/07063

Socialdepartementet

Demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden

Innehåll

1	Sammanfattning.....	3
2	Författningsförslag.....	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden	4
3	Bakgrund.....	8
4	Överväganden och förslag.....	10
4.1	Ett demokrativillkor för Allmänna arvsfonden	10
4.2	Demokrativillkor införs för stöd ur Allmänna arvsfonden	14
4.3	Stöd ska ändå få lämnas om det finns särskilda skäl	28
4.4	Hindrad utbetalning och återkrav.....	31
4.4.1	Hinder mot utbetalning	31
4.4.2	Återbetalningsskyldighet och återkrav	32
4.4.3	Beslut om hindrad utbetalning och återkrav ska få överklagas	32
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	34
6	Konsekvenser.....	35
6.1	Konsekvenser för Allmänna arvsfonden	35
6.2	Konsekvenser för Arvsfondsdelegationen och Kammarkollegiet.....	35
6.3	Konsekvenser för domstolarna	36

6.4	Konsekvenser för stödmottagande organisationer.....	36
6.5	Konsekvenser för jämställdheten	37
6.6	Övriga konsekvenser.....	37
7	Författningskommentar	39

1 Sammanfattning

I propositionen Ett modernt regelverk för Allmänna arvsfonden (prop. 2020/21:139) angav regeringen att den avser att återkomma i frågan om att införa ett demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden. I denna promemoria lämnas förslag om att införa ett demokrativillkor för stöd ur fonden i den nya lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden. Bedömningen är att demokrativillkoret bör utformas med utgångspunkt i det förslag som Demokrativillkorsutredningen har lämnat i betänkandet Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35). De föreslagna ändringarna av lagen om Allmänna arvsfonden föreslås träda i kraft den 1 januari 2023.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden

dels att 2 kap. 12 och 13 §§ och 6 kap. 1 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas två nya paragrafer, 2 kap. 4 a och b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 a §

Stöd får inte lämnas till en organisation om den eller någon av dess företrädare, som agerar inom ramen för verksamheten,

1. utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker någons grundläggande fri- och rättigheter,

2. diskriminerar individer eller grupper eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde,

3. försvarar, främjar eller uppmanar till sådana ageranden som anges i 1 eller 2, eller

4. motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

Stöd får inte heller lämnas till en organisation om det framkommer att någon av dess samarbetsorganisationer, eller en företrädare för samarbetsorganisationen, agerar på ett sådant sätt som anges i första stycket.

4 b §

Om en organisation, dess företrädare, en samarbetsorganisation eller samarbetsorganisationens företrädare har agerat på ett sådant sätt som anges i 4 a §, får stöd ändå lämnas till organisationen om det finns särskilda skäl.

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska det särskilt beaktas om organisationen har tagit avstånd från agerandet och vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att det inte upprepas. Vid allvarliga överträdelser av en samarbetsorganisation, eller dess företrädare, ska det vid bedömningen även särskilt beaktas om samarbetet har avbrutits.

12 §

Om den som har beviljats stöd inte uppfyller de krav som följer av 3 § första stycket andra meningen, 4, 6, 7 och 9–11 §§, ska Arvsfondsdelegationen

Om den som har beviljats stöd inte uppfyller de krav som följer av 3 § första stycket andra meningen, 4, 6, 7 och 9–11 §§, ska Arvsfondsdelegationen

besluta att stödet helt eller delvis inte ska betalas ut.
Beslutet gäller omedelbart.

Innan delegationen fattar ett beslut enligt första stycket får delegationen ge den som beviljats stöd tillfälle att avhjälpa bristen.

besluta att stödet helt eller delvis inte ska betalas ut.

Arvsfundsdelegationen ska även besluta att stödet inte ska betalas ut om den som har beviljats stöd inte uppfyller villkoren i 4 a § och det inte finns särskilda skäl enligt 4 b §.

Beslut enligt första och andra styckena gäller omedelbart. Innan delegationen fattar ett beslut enligt första stycket får delegationen ge den som beviljats stöd tillfälle att avhjälpa bristen.

13 §

Stöd ska betalas tillbaka om

1. stödet inte har använts inom angiven tid eller för avsett ändamål,

2. mottagaren inte inom föreskriven tid har lämnat redovisning eller underlag enligt 11 §,

3. mottagaren genom att lämna oriktiga uppgifter eller på annat sätt har orsakat att stöd ur Allmänna arvsfonden har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, *eller*

4. stödet av något annat skäl har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och mottagaren borde ha insett detta.

Stöd ska betalas tillbaka om

1. stödet inte har använts inom angiven tid eller för avsett ändamål,

2. mottagaren inte inom föreskriven tid har lämnat redovisning eller underlag enligt 11 §,

3. mottagaren genom att lämna oriktiga uppgifter eller på annat sätt har orsakat att stöd ur Allmänna arvsfonden har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp,

4. stödet av något annat skäl har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och mottagaren borde ha insett detta, *eller*

5. mottagaren inte uppfyller villkoren i 4 a § och det inte finns särskilda skäl enligt 4 b §.

För stöd för en lokal eller en anläggning gäller dessutom att stödet ska återbetalas helt eller delvis, om lokalen eller anläggningen säljs eller användningen av den ändras utan delegationens medgivande inom den tidsperiod som enligt 7 § första och andra styckena gäller för stödet.

6 kap.

1 §

Beslut enligt 2 kap. 12 § första stycket och Kammarkollegiets beslut enligt 2 kap. 14 § och 3 kap. 13 § andra stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut enligt denna lag får inte överklagas.	Beslut enligt 2 kap. 12 § första och andra styckena samt Kammarkollegiets beslut enligt 2 kap. 14 § och 3 kap. 13 § andra stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för beslut om stöd som har meddelats före ikraftträdandet.

3 Bakgrund

En särskild utredare fick i juni 2017 i uppdrag att se över och analysera vissa frågor som rör Allmänna arvsfondens verksamhet. I uppdraget ingick bland annat att föreslå hur ett villkor kan utformas som säkerställer att enbart organisationer som i sin verksamhet respekterar värderingar som präglar ett demokratiskt samhälle kan beviljas stöd ur Allmänna arvsfonden. Utredningen, som tog namnet 2017 års arvsfondsutredning (Arvsfondsutredningen), lämnade i sitt betänkande En arvsfond i takt med tiden – En översyn av regelverket kring Allmänna arvsfonden (SOU 2018:70) ett förslag till demokrativillkor för fondens stödgivning.

Nya och förtydligade demokrativillkor för statens stöd till trossamfund och för bidragsgivningen till det civila samhället har även utretts och föreslagits i betänkningarna Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18) och Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35). Samtliga betänkingarna har remitterats.

Vid prövning av demokrativillkor i ärenden om stöd till det civila samhället, bland annat stöd ur Allmänna arvsfonden, kan känsliga personuppgifter behöva behandlas. En särskild utredare fick därför i uppdrag att bland annat analysera frågor om personuppgiftsbehandling och sekretess i ärenden om stöd till det civila samhället, inklusive trossamfundet (dir. 2020:113). Uppdraget omfattade även det föreslagna demokrativillkoret för Allmänna arvsfonden. Uppdraget delredovisades i augusti 2021 (Rätt mottagare – Demokrativillkor och integritet, SOU 2021:66). Betänkingen remitteras för närvarande.

En ny lag, lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden, trädde i kraft den 1 juli 2021. Den nya lagen innehåller dock inget demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden. I propositionen

Ett modernt regelverk för Allmänna arvsfonden (prop. 2020/21:139) angav regeringen att den avser att återkomma i frågan om att införa ett demokrativillkor för Allmänna arvsfonden.

Flera remissinstanser som yttrat sig över Arvsfondsutredningens förslag till demokrativillkor för Allmänna arvsfondens stödgivning ansåg att Demokrativillkorsutredningens betänkande och remissbehandlingen av detta borde inväntas. Demokrativillkorsutredningens förslag till demokrativillkor för bidrag till civilsamhället omfattar dock inte arvsfondens stödgivning. Denna promemoria tar avstamp i Demokrativillkorsutredningens betänkande. De förslag och resonemang som förs fram motsvarar i huvudsak vad som har framförts där, med vissa kompletteringar från betänkandet En arvsfond i takt med tiden – En översyn av regelverket kring Allmänna arvsfonden (SOU 2018:70). I promemorian lämnas förslag om att införa ett demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden som utformas med utgångspunkt i det förslag som Demokrativillkorsutredningen har lämnat.

4 Överväganden och förslag

4.1 Ett demokrativillkor för Allmänna arvsfonden

Bedömning: Det bör införas ett demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden. Demokrativillkoret för Allmänna arvsfonden bör utformas med utgångspunkt i det förslag som Demokrativillkorsutredningen har lämnat i betänkandet Demokrativillkor för stöd till civilsamhället (SOU 2019:35).

Skälen för bedömningen

Ökad förutsebarhet, rättssäkerhet och effektivitet med ett enhetligt demokrativillkor

För många statsbidrag gäller ett krav på att sökande organisationer måste respektera demokratiska värderingar för att komma i fråga för bidraget. Det finns i dagsläget nära 80 förordningar som avser statliga bidrag till det civila samhällets organisationer. Enligt Demokrativillkorsutredningen innehåller knappt hälften av förordningarna någon form av demokrativillkor. I de demokrativillkor avseende verksamheten som i dag ställs i statsbidragsförordningarna kan i huvudsak tre typer av villkor urskiljas: krav på att organisationens syfte är i enlighet med demokratiska principer, krav på att organisationen har en demokratisk uppbyggnad och krav på att organisationen i sin verksamhet respekterar demokratins idéer eller att verksamheten inte är i strid med demokratins idéer (SOU 2019:35 s. 252).

För Allmänna arvsfondens stödgivning finns inte något författningsreglerat demokrativillkor. Arvsfondsdelegationen tillämpar dock i sin praxis ett demokrativillkor. För att en organisation ska få stöd ur fonden krävs enligt detta villkor att organisationens föreskrifter inte strider mot demokratin idéer. Det krävs även att organisationen bedriver sin verksamhet, samt avser driva projektet, på demokratisk grund. Om organisationen är en ideell förening krävs vidare att den har en demokratisk struktur. Någon domstolspraxis för villkoret finns inte.

Arvsfondsutredningen föreslog i sitt betänkande En arvsfond i takt med tiden – En översyn av regelverket kring Allmänna arvsfonden (SOU 2018:70) att stöd ur Allmänna arvsfonden inte ska få lämnas till en organisation som främjar, uppmanar till eller försvarar terrorism eller som i övrigt inte respekterar mänskliga rättigheter.

Arvsfondsutredningen ansåg det inte ändamålsenligt med olika demokrativillkor i den stödgivning som kontrolleras av staten (SOU 2018:70 s. 153). Tvärtom ansåg utredningen att det skulle finnas stora fördelar ur förutsebarhets- och effektivitetshänseende med ett gemensamt villkor och en enhetlig praxis.

Majoriteten av de remissinstanser som yttrade sig över Arvsfondsutredningens förslag till demokrativillkor för arvsfondens stödgivning tillstyrkte att ett demokrativillkor införs i lagen om Allmänna arvsfonden. Flera remissinstanser – bland annat Arvsfondsdelegationen, Folkbildningsrådet, Förvaltningsrätten i Stockholm, Riksdagens ombudsmän (JO), Kammarkollegiet och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor – ansåg dock att Demokrativillkorsutredningens betänkande och remissbehandlingen av detta borde inväntas. Som skäl angavs bland annat att ett enhetligt demokrativillkor skulle kunna bidra till en mer förutsebar och enhetlig prövning, i och med att ledning vid tolkningen av demokrativillkoret – vid sidan av förarbetsuttalanden – då kan hämtas från ett bredare underlag av mål. Ett enhetligt demokrativillkor skulle även kunna göra det lättare för myndigheter som fördelar bidrag att utbyta erfarenheter och utarbeta jämförbar praxis.

Mot bakgrund av remissinstansernas synpunkter föreslogs ingen bestämmelse med ett demokrativillkor i propositionen Ett modernt regelverk för Allmänna arvsfonden (prop. 2020/21:139). Regeringen

angav att den avser att återkomma i frågan om att införa ett demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden. I promemorian föreslås ett sådant villkor.

Allmänna arvsfonden har en unik rättslig ställning, som en självständig juridisk person med en självägande förmögenhetsmassa av allmännyttig karaktär. Grundtanken är att den som saknar arvsberättigade släktingar, och som vill låta sin kvarlåtenskap gå till välgörande ändamål, ska kunna känna sig trygg med att låta tillgångarna tillfalla Allmänna arvsfonden för att användas till förmån för någon av fondens målgrupper. Ett demokrativillkor kan utgöra ett viktigt verktyg för att undvika att medel ur Allmänna arvsfonden lämnas till organisationer som inte respekterar demokratiska värderingar – och för att värna Allmänna arvsfondens legitimitet.

Allmänna arvsfondens stöd till det civila samhället är även en viktig del i arbetet för att säkerställa en levande demokrati. Det skulle motverka syftet med det offentliga stödet, om stöd skulle delas ut till organisationer som står för antidemokratiska budskap och på så sätt främja verksamheter som strider mot det demokratiska samhällets grundläggande värden. Ett demokrativillkor är mot den här bakgrunden särskilt betydelsefullt för Allmänna arvsfondens stödgivning (SOU 2018:70 s. 148).

Arvsfondsutredningens och Demokrativillkorsutredningens förslag

Arvsfondsutredningen föreslog att stöd ur Allmänna arvsfonden inte ska få lämnas till en organisation som främjar, uppmanar till eller försvarar terrorism eller som i övrigt inte respekterar mänskliga rättigheter. Vid remissbehandlingen av Arvsfondsutredningens förslag till utformning av demokrativillkor fördes bland annat följande synpunkter fram.

Arvsfondsdelegationen angav i sitt remissvar att delegationen inte helt ställer sig bakom utredningens förslag bland annat eftersom det skulle kunna medföra tolknings- och tillämpningsproblem. Arvsfondsdelegationen framhöll att det är av vikt att ett demokrativillkor blir tydligt och rättssäkert.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) konstaterade att de mänskliga rättigheterna vanligen anses reglera förhållandet mellan

stat och individ. De utgör således i huvudsak en begränsning av statens makt över individen samtidigt som de fastställer vissa skyldigheter för staten gentemot individen. DO ansåg det därför finnas anledning att ur principiell synpunkt överväga hur utredningens förslag ska kunna tillämpas i förhållande till privata subjekt som till exempel organisationer. DO framhöll även risken för tillämpningssvårigheter med anledning av det föreslagna kriteriets breda utformning.

Myndigheten för stöd till trossamfund och Sveriges kristna råd fann förslaget vara olyckligt formulerat genom att det har ett tillägg som möjligen kan utformas som en lista av övrigt och ifrågasatte hur en sådan formulering i praktiken ska kunna stödja och främja en rättssäker bedömning.

JO hade visserligen inte några invändningar mot införandet av ett demokrativillkor i sig, men avstyrkte Arvsfondsutredningens förslag. JO konstaterade att den föreslagna utformningen av villkoret avviker från de motsvarande bestämmelser som finns i andra författningar. Som tidigare nämnts förordade JO att Demokrativillkorsutredningens då pågående översyn av demokrativillkoren i statlig bidragsgivning skulle inväntas innan ett demokrativillkor infördes för Allmänna arvsfonden.

Demokrativillkorsutredningens uppdrag var bland annat att föreslå ett förtydligt, rättssäkert och enhetligt demokrativillkor för den statliga bidragsgivningen med beaktande av föreningsfriheten (dir. 2018:19). Majoriteten av de instanser som har yttrat sig över Demokrativillkorsutredningens förslag till demokrativillkor välkomnar förslaget om ett förtydligt och enhetligt demokrativillkor och tillstyrker i huvudsak utredningens förslag.

Mot bakgrund av ovanstående bör ett demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden utformas med utgångspunkt i det förslag som Demokrativillkorsutredningen lämnat i betänkandet Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35).

4.2 Demokrativillkor införs för stöd ur Allmänna arvsfonden

Förslag: Stöd ska inte få lämnas till en organisation om den eller någon av dess företrädare, som agerar inom ramen för verksamheten,

1. utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker någons grundläggande fri- och rättigheter,
2. diskriminerar individer eller grupper eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde,
3. försvarar, främjar eller uppmanar till sådana ageranden som anges i 1 eller 2, eller
4. motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

Stöd ska inte heller få lämnas till en organisation om det framkommer att någon av dess samarbetsorganisationer, eller en företrädare för samarbetsorganisationen, agerar på ett sådant sätt som anges ovan.

Skälen för förslaget

Det föreslagna demokrativillkoret är utformat med utgångspunkten att en organisation som tar emot stöd ur Allmänna arvsfonden inte ska bedriva verksamhet som står i strid med samhällets grundläggande värderingar. De grundläggande värderingar villkoret syftar till att skydda är respekten för alla människors lika värde, enskildas grundläggande fri- och rättigheter och det demokratiska styrelseskicket. Det syftar alltså till att skydda värderingar som är av grundläggande betydelse för vårt samhälle och som följer av grundlag (se framför allt 1 kap. 1 och 2 §§ och 2 kap. regeringsformen).

Genom att demokrativillkoret exkluderar organisationer som agerar på ett visst angivet sätt kan organisationerna på förhand förutse vilka ageranden som kan leda till vägrat stöd samtidigt som risken för godtyckliga bedömningar begränsas. Föresatsen är att det så långt som möjligt ska framgå av demokrativillkoret vilka ageranden som inte är godtagbara. En viss generalisering är dock

nödvändig eftersom det inte är möjligt att ange alla ageranden som utesluter att stöd lämnas till en organisation.

De handlingar som enligt förslaget ska exkludera organisationer från stöd sammanfattas i fyra punkter. Stöd ska vägras en organisation som (1) utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker någons grundläggande fri- och rättigheter, (2) diskriminerar individer eller grupper eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde, (3) försvarar, främjar eller uppmanar till sådana ageranden som anges i 1 eller 2, eller (4) motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

Organisationens och företrädarnas agerande

Stöd från Allmänna arvsfonden får som huvudregel endast lämnas till en organisation som bedriver ideell verksamhet. Fysiska personer kan inte beviljas stöd ur Allmänna arvsfonden. Det är därmed förhållandena i organisationen och organisationens agerande som ska bedömas vid en prövning av demokrativillkoret. Stöd bör kunna nekas med hänvisning till det demokrativillkor som föreslås i denna promemoria på grund av sådant som förekommer i organisationens stadgar, verksamhetsberättelse, verksamhetsplan eller andra dokument som härrör från organisationen, till exempel på en webbplats.

Ibland är det inte organisationen i egenskap av juridisk person som sådan som agerar klandervärt, utan fysiska personer som på olika sätt representerar organisationen internt eller gentemot allmänheten. Demokrativillkoret bör även fånga upp ageranden från sådana företrädare. Om det framkommer uppgifter om att en företrädare har handlat klandervärt får Arvsfondsdelegationen göra en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter. En enskild händelse eller omständighet kan dock, beroende på dess karaktär, vara tillräcklig för att demokrativillkoret inte ska anses uppfyllt.

Med företrädare avses såväl en organisations legala företrädare som andra som på olika sätt representerar organisationen. Företrädare är alltså de personer som ingår i organisationens förvaltande organ, till exempel styrelseledamöter. Även en anställd eller uppdragstagare kan vara en sådan företrädare som omfattas av

demokrativillkoret om personens anställning eller uppdrag innefattar att representera organisationen utåt, till exempel som religiös ledare i en församling eller som ledare vid en idrotts- eller bildningsverksamhet. Personer som är anställda eller som utför uppdrag utanför organisationens kärnverksamhet, till exempel som lokalvårdare eller för att hantera föreningens ekonomiska redovisning, ingår normalt sett inte i företrädarkretsen. Inom det civila samhället bedrivs verksamheter ofta med hjälp av betydande ideella insatser. Personer som verkar ideellt för en organisation kan anses vara företrädare för organisationen om personen har ett uppdrag att till exempel sprida information om organisationen eller vara ledare vid ett arrangemang eller en verksamhet som organisationen anordnar.

Ansvar för företrädares agerande bör endast aktualiseras när företrädaren agerar inom ramen för organisationens verksamhet. Med inom ramen för verksamheten avses i vid bemärkelse de sammanhang som en organisation förekommer i. Aktiviteter som organisationen själv anordnar, såväl interna som externa, är uppenbart en del av verksamheten. Även när en företrädare som representant för organisationen deltar i sammanhang som anordnats av annan aktör, till exempel vid en konferens eller en utbildning, kan detta anses vara en del av verksamheten. Givetvis kan detta leda till gränsdragningssvårigheter, till exempel när en ledande företrädare gör uttalanden på sociala medier. Klart är att organisationen inte ansvarar för företrädares agerande som inte kan kopplas till hans eller hennes funktion som företrädare för organisationen.

En organisation som anordnar en tillställning eller en aktivitet får normalt sett anses ansvarig för arrangemangets innehåll, även om den som står för innehållet inte tillhör organisationen. Det kan till exempel vara fråga om att organisationen anlitar en föreläsare. För att organisationen ska hållas ansvarig för arrangemangets innehåll bör det krävas att innehåll och inbjudna föreläsares, eller andra anlitade personers, agerande motsvarar vad organisationen har haft anledning att förvänta sig mot bakgrund av lätt tillgänglig information. Det är också ofrånkomligt att uttalanden och handlingar måste bedömas utifrån det sammanhang där de har förekommit. Det är viktigt att betona att syftet inte är att förhindra möjligheten för organisationer att bedriva en verksamhet där nyanserade samtal, diskussioner och debatter kan föras. Vid

bedömningen kan därför hänsyn bland annat tas till om en föreläsare har bjudits in till ett arrangemang där enskilda åsikter inte får stå oemotsagda, till exempel för att delta i en debatt.

Samarbetsorganisationers agerande

Organisationer som söker stöd ur Allmänna arvsfonden samarbetar i normalfallet med andra aktörer, antingen i det projekt som ansökan om stöd gäller eller i den ordinarie verksamheten. Förtroendet för en organisation riskerar att skadas om en samarbetsorganisation inte uppfyller demokrativillkoret. Samarbetet kan leda till farhågor om att beviljat stöd kan komma att finansiera en verksamhet som inte uppfyller demokrativillkoret. Stöd ska därför nekas om det framkommer att en samarbetsorganisation till den organisation som söker stöd ur fonden inte uppfyller det föreslagna demokrativillkoret.

Organisationer som samarbetar inom ramen för ett projekt som beviljats stöd ur arvsfonden bör som huvudregel räknas som samarbetsorganisationer. Ofta deltar många organisationer i ett sådant projekt. Det kan förekomma att andra organisationer går in som medfinansierare vid en ansökan om stöd ur fonden, dvs. en viss del av verksamheten i ett projekt finansieras av annan aktör. Samarbete kan också på annat sätt ske inom ramen för projektet, men det bör krävas att samarbetet har någon form av varaktighet. Varje samröre med en annan organisation kan inte anses som ett samarbete.

Samarbete mellan organisationer i deras ordinarie verksamhet kan förekomma i olika konstruktioner. En vanlig sådan är att ett riksförbund har flera mindre lokalorganisationer, som är självständiga i förhållande till moderorganisationen, men där ett samarbete förekommer mellan riksförbundet och de lokala organisationerna.

Riksförbunden har olika uppgifter, där det ofta ingår att företräda hela organisationen på nationell nivå, samverka internationellt och vara mottagare av statsbidrag samt ge stöd till de lokala enheterna. Vissa organisationer arbetar tätt ihop nationellt och lokalt, medan andra är mer löst sammansatta av i hög grad självständiga lokala enheter som samverkar på nationell nivå kring några få frågor.

Det finns också federativa strukturer, som till exempel Riksidrottsförbundet som samlar de olika idrottsförbunden på riksnivå. Nationellt finns det också flera paraply- och branschorganisationer som samlar organisationer med särskild inriktning eller organisationer som vill samverka kring vissa frågor. Det är vanligt förekommande att organisationer är med i flera olika paraplyer och samarbetsorganisationer.

I vertikala organisationsstrukturer förekommer ibland ett så nära samarbete mellan riksorganisation och enskilda lokalorganisationer att de bör ses som en och samma organisation. Huruvida lokalorganisationer och riksorganisation ska ses som en och samma organisation får bedömas i det enskilda fallet. Vid bedömningen kan exempelvis beaktas vilket inflytande riksorganisationen har över lokalorganisationens verksamhet och vice versa samt hur nära ekonomiska band de har till varandra.

Relationen mellan en paraplyorganisation eller en branschorganisation och dess medlemsorganisationer är ofta mer löslig i formen och kopplingen dem emellan svagare än vad som är fallet för relationen mellan ett riksförbund och dess lokalorganisationer. En paraplyorganisation och dess medlemsorganisationer utgör inte samma organisation. För att de ska ses som samarbetsorganisationer i förhållande till varandra bör det därför förekomma ett konkret samarbete dem emellan inom ramen för ett arvsfondsprojekt.

Den horisontella relationen mellan olika lokalorganisationer eller mellan medlemsorganisationer kan inte generellt sett sägas vara av samarbetskaraktär. För att sådana relationer ska falla under begreppet samarbetsorganisationer bör det därför krävas att det förekommer ett konkret samarbete dem emellan inom ramen för ett arvsfondsprojekt.

Kränkningar av grundläggande fri- och rättigheter genom våld, tvång eller hot eller på annat sätt

Av 1 kap. 2 § regeringsformen framgår vissa uttryckliga mål som gäller för den samhälleliga verksamheten. Den offentliga makten ska bland annat utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Det allmänna ska enligt bestämmelsen också värna den enskildes privatliv och familjeliv. Enskilda tillförsäkras ett antal grundläggande fri- och

rättigheter genom 2 kap. regeringsformen men också genom Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter (inbegripet ett stort antal internationella konventioner och liknande). Till skillnad från målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen är rättighetsreglerna bindande, dvs. de ger upphov till fri- och rättigheter för enskilda.

Det skydd som 2 kap. regeringsformen ger för grundläggande fri- och rättigheter avser endast relationen mellan det allmänna och enskilda (se bland annat regleringen av opinionsfriheterna i 1 och 2 §§) medan en del andra rättighetsinstrument, däribland Europakonventionen vilken gäller som lag i Sverige, i viss mån även tar sikte på förhållandet mellan enskilda på det sättet att konventionsstater har ansetts ha en positiv förpliktelse att se till att enskildas fri- och rättigheter enligt konventionen inte kränks av andra enskilda. Ett sådant synsätt föreligger inte i 2 kap. regeringsformen.

Även om Europakonventionen innebär krav på konventionsstaterna att vidta positiva åtgärder för att skydda enskilda mot andra enskildas kränkningar kan enskilda inte åberopa konventionens fri- och rättighetsskydd gentemot sådana andra enskilda. Europakonventionen innebär bara förpliktelser för de som är parter till konventionen, dvs. konventionsstaterna, att upprätthålla dess fri- och rättighetsskydd. På det sättet fungerar regeringsformens och Europakonventionens fri- och rättighetsskydd ändå på samma sätt eftersom båda rättighetsinstrumenten endast innebär förpliktelser för det allmänna och inte för enskilda. Inget av rättighetsinstrumenten ger upphov till fri- och rättigheter som kan åberopas av enskilda i förhållande till andra enskilda.

Införandet av ett demokrativillkor handlar inte om att utvidga tillämpningsområdet för de grundläggande fri- och rättigheter som tillkommer enskilda. Det handlar i stället om vilka ageranden som det allmänna bör stödja genom statlig stödgivning. Av naturliga skäl bör staten inte ge stöd till verksamhet som innebär kränkningar av enskildas grundläggande fri- och rättigheter och där staten till och med kan ha en positiv förpliktelse att skydda enskilda mot sådana kränkningar. Med denna ingång blir vissa delar i fri- och rättighetsskyddet, som inte bara kan åberopas i förhållande till det allmänna men som också typiskt sett inte kan komma att kränkas av andra enskilda, såsom till exempel förbudet mot retroaktiv skatte- och strafflagstiftning, förbudet mot tillfälliga domstolar och rätten till en

rättvis rättegång inom skäligen tid (2 kap. 10–11 §§ regeringsformen), att vara mindre aktuella för ett demokrativillkor.

Demokrativillkoret bör utformas med utgångspunkt i den enskilda människans frihet och värdighet och rätten till personlig integritet. En organisation eller dess företrädare ska inte få kränka någons integritet eller personliga frihet genom fysiska eller psykiska angrepp. Ingen människa ska behöva utstå att utsättas för våld, tvång eller hot av andra enskilda. Det följer av bland annat Europakonventionen och Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) att staten är skyldig att effektivt skydda enskilda mot psykiska och fysiska angrepp från andra enskilda. Av Istanbulkonventionen framgår även att staten ska säkerställa att kultur, sedvänja, religion, tradition eller så kallad heder inte ska kunna betraktas som ett rättfärdigande av någon våldshandling (artikel 12.5). Sverige tillträdde Istanbulkonventionen 2014.

Att utöva våld, tvång eller hot mot person, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, innebär kränkningar av andras grundläggande fri- och rättigheter och är följaktligen även oförenlig med värderingar som är grundläggande för vårt samhälle. Ett demokrativillkor bör därför få en utformning som innebär att det motverkar sådana och andra kränkningar av andra enskildas grundläggande fri- och rättigheter. En organisation ska därför inte kunna uppbära ett statligt stöd om den, eller någon av dess företrädare, utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker någons grundläggande fri- och rättigheter. Det behöver inte handla om ageranden som utgör brott, och begreppen är inte avsedda att ha den betydelse de har i straffrättslig lagstiftning. Arvsfondsdelegationens ställningstagande ska inte heller avse huruvida någon gjort sig skyldig till ett visst brott.

Med våld avses fysiska angrepp riktade mot en person. Tvång innebär att någon tvingar någon annan att göra, tåla eller underlåta något. Vad som utgör tvång överensstämmer inte med den straffbara gärningen olaga tvång och det förutsätts inte heller att tvånget gett avsett resultat. Med hot avses, som framgår ovan, inte endast sådana hot som utgör olaga hot enligt brottsbalken. Även sådana hot mot person som inte är straffbara kan leda till att organisationen inte ska vara berättigad till stöd. Det skulle exempelvis kunna handla om en organisation som utsätter anhängare för tvång eller hot med

anledning av val av livspartner, politiska åsikter eller en önskan om att lämna organisationen.

Stöd får inte heller lämnas om organisationen, eller dess företrädare, kränker en persons grundläggande fri- och rättigheter på annat sätt än genom våld, tvång eller hot. Det innebär att det inte är godtagbart att någon utsätts för kränkningar av integriteten eller den personliga friheten genom fysiska eller psykiska angrepp. Organisationen eller dess företrädare får därmed inte utsätta någon för otillbörliga påtryckningar i syfte att förmå personen att avstå från att utnyttja de grundläggande fri- och rättigheter som det allmänna tillförsäkrar enskilda. Inte heller får organisationen eller dess företrädare genom att vilseleda någon, eller genom att utnyttja en enskilds utsatta ställning eller belägenhet, förmå denne att tåla integritetskränkningar, ge upp sitt självbestämmande eller avstå från att utnyttja grundläggande fri- och rättigheter. Det kan exempelvis röra sig om en religiös ledare, eller en annan företrädare som en medlem har ett lydnadsförhållande till, som upprätthåller informella regler genom hedersförtryck eller som uppmanar en enskild att inte anmäla en misstanke om brott till polis.

Givetvis får inte heller barn utsättas för kränkningar av sin integritet eller personliga frihet. Barn tillförsäkras ett särskilt skydd för sina grundläggande fri- och rättigheter genom Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 gäller som svensk lag. Exempelvis ska staten enligt artikel 9.1 skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. Kränkningar av barns fri- och rättigheter måste bedömas som särskilt allvarliga. Stöd ska inte lämnas till organisationer där barn inom ramen för verksamheten utsätts för sådana kränkningar. Kränkningar kan även handla om att en organisation eller dess företrädare förnekar barn att ta del av utbildning, hälsovård och sjukvård samt lek, vila och fritid, som ett barn har rätt till enligt barnkonventionen.

Icke-diskriminering och alla människors lika värde

Principerna om icke-diskriminering och alla människors lika värde kommer till uttryck i målsättningsstadgandena i 1 kap. 2 § regeringsformen som bland annat anger att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och att det allmänna att motverka diskriminering på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person.

Principerna om icke-diskriminering och alla människors lika värde har även kommit till uttryck i diskrimineringslagen (2008:567). Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering inom vissa angivna samhällsområden, till exempel inom arbetsliv, utbildning eller allmänna sammankomster. Det kan till exempel vara fråga om att organisationen inte anställer personer av visst kön eller med viss etnisk tillhörighet. Organisationer som handlar på ett sätt som står i strid mot diskrimineringslagen kan inte anses uppfylla demokrativillkoret.

Det saknas anledning att i fråga om stöd ur Allmänna arvsfonden göra någon principiell åtskillnad mellan diskriminering som faller inom respektive utanför diskrimineringslagens tillämpningsområde. Även diskriminering av individer eller grupper på de grunder som anges i diskrimineringslagen, men på ett område eller i en situation som faller utanför lagens tillämpningsområde, kan omfattas av villkoret, exempelvis, att en organisation inte tillåter medlemmar med viss sexuell läggning.

Förbudet mot diskriminering i diskrimineringslagen är inte absolut. Diskrimineringslagens förbud mot diskriminering inom arbetslivet hindrar inte en särbehandling som föranleds av en egenskap som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna om egenskapen på grund av arbetets natur eller det sammanhang där arbetet utförs utgör ett verkligt och avgörande yrkeskrav som har ett berättigat syfte och kravet är lämpligt och nödvändigt för att uppnå syftet (2 kap. 2 § 1 diskrimineringslagen).

Inom det civila samhället förekommer ofta organisering som riktar sig enbart till vissa grupper av individer till exempel kvinnor, ungdomar eller personer med viss etnicitet. Sådan särorganisering är många gånger nödvändig för att uppfylla syftet med organisationens

verksamhet. Särbehandling som har ett berättigat syfte bör inte medföra att en organisation utesluts från att beviljas stöd ur fonden. Exempel på sådana berättigade syften kan vara en särbehandling till förmån för personer med vissa funktionsnedsättningar i organisationer för personer med sådana funktionsnedsättningar.

Ageranden som visserligen inte bedöms vara diskriminerande, men som på något annat sätt överträder principen om alla människors lika värde ska också utesluta att en organisation beviljas stöd ur fonden. Ett riktmärke bör vara sådana uttalanden som kan utgöra hets mot folkgrupp. Brottet hets mot folkgrupp är ett tydligt uttryck för en kränkning av principen om alla människors lika värde (16 kap. 8 § brottsbalken). Hets mot folkgrupp innebär att en person i uttalande, eller i annat meddelande som sprids, hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Även uttalanden som innefattar kränkande beskyllningar om mindervärdiga egenskaper eller nedsättande handlingar som endast indirekt grundas på ras, hudfärg osv. faller under bestämmelsen. Den kategori som det är frågan om behöver inte vara uttryckligen nämnd för att framställningen ska vara straffbelagd. Även en indirekt hänvisning till öknamn eller annan kränkande benämning på ras eller invandrare i allmänhet omfattas (Bäcklund m.fl., Juno 2021-10-04, kommentaren till 16 kap. 8 § brottsbalken). Endast enskilda kan hållas ansvariga enligt straffbestämmelsen.

I FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering från 1965 fördömer konventionsstaterna alla organisationer som grundar sig på uppfattningar eller teorier om att någon ras eller persongrupp av viss hudfärg eller visst etniskt ursprung är överlägsen någon annan, eller som söker rättfärdiga eller främja rashat och diskriminering i någon form (artikel 4). En organisation som framför uppfattningar och teorier eller gör uttalanden som skulle kunna bedömas som hets mot folkgrupp överträder uppenbart principen om alla människors lika värde och ska inte vara berättigad till stöd från Allmänna arvsfonden.

Försvara, främja eller uppmåna

Stöd ska inte heller få lämnas till en organisation om den eller dess företrädare försvarar, främjar eller uppmånar till våld, tvång eller hot eller andra kränkningar av enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Detsamma ska gälla om en organisation eller företrädare försvarar, främjar eller uppmånar till diskriminering eller andra överträdelser av principen om alla människors lika värde.

Med *försvara* avses att en organisation eller dess företrädare försvarar ett visst agerande. Det kan till exempel handla om att försvara våld, tvång eller hot mot personer på grund av etnisk eller religiös tillhörighet eller av företeelser som barnaga, könsrelaterat våld eller hedersvåld. En organisation kan inte heller beviljas stöd om den försvarar barn- eller tvångsäktenskap eller kvinnlig könsstympning. Manlig omskärelse är under vissa förutsättningar tillåtet i Sverige varför försvarandet av en sådan akt inte kan leda till ett vägrat stöd.

En organisation som försvarar terrorhandlingar eller våldsbejakande extremism ska självfallet inte heller beviljas stöd. Detta gäller även ageranden som sker utanför Sveriges gränser, till exempel om en stödsökande organisation eller någon av dess företrädare uttalar stöd för en odemokratisk regim, en terrorgrupp eller en stridande part i en konflikt. Det kan vara svårt att bedöma ageranden som sker i andra länder och i en annan politisk kontext än den svenska. Det finns till exempel skilda uppfattningar om vilka regimer eller grupperingar som är att betrakta som odemokratiska eller våldsbejakande, och sådana uppfattningar kan variera över tid. Viss försiktighet kan därför vara påkallad och stöd bör i första hand nekas en organisation som försvarar grova kränkningar av mänskliga rättigheter såsom terrorhandlingar eller flagranta kränkningar av internationell rätt.

Med *främjar* avses ett medvetet agerande som skapar möjligheter för eller underlättar kränkningar. Det gör den organisation som finansierar eller på annat sätt – till exempel genom rekrytering eller propaganda – stödjer grupper eller individer som utövar våld, hot eller tvång, på annat sätt kränker enskildas grundläggande fri- och rättigheter, diskriminerar eller annars bryter mot principen om alla människors lika värde. Det kan till exempel vara en organisation som främjar tvångsäktenskap genom förmedling av kontakter i utlandet.

Med *uppmannar* avses ett agerande för att förmå andra att begå kränkningar. Det kan handla om en organisation eller företrädare som uppviglar andra att utöva våld mot enskilda av viss etnicitet eller att hota meningsmotståndare.

Det demokratiska styrelseskicket

Med det demokratiska styrelseskicket avses några av de principer som lägger grunden för att Sverige är en demokratisk rättsstat. Av regeringsformens inledande paragraf framgår att all makt utgår från folket och att den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Vidare framgår att den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Principen om Sverige som en demokratisk rättsstat slås alltså fast redan i regeringsformens portalparagraf för att därefter ges ett närmare innehåll genom andra bestämmelser i regeringsformen. En organisation som motarbetar dessa grundläggande principer för vårt statsskick ska inte beviljas stöd. Med motarbete avses att utföra handlingar som angriper det demokratiska styrelseskicket eller att försvara, främja eller uppmana till sådana handlingar.

Att utöva terrorism eller att ekonomiskt eller på annat sätt stödja terroristorganisationer måste självfallet anses motarbete det demokratiska styrelseskicket. Gärningarna som beskrivs i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism samt lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet får anses utgöra tydliga exempel på ageranden ska anses motarbete det demokratiska styrelseskicket.

Ett villkor om att stöd inte får lämnas till organisationer som motarbetar det demokratiska styrelseskicket innebär inte att någon begränsning av yttrandefriheten. En organisation och dess företrädare kan fritt yttra sig i olika frågor, men det offentliga bör inte ge stöd till opinionsbildning som syftar till att stödja terrorism eller underminera de värden som är grundläggande för en demokrati. Allmänna arvsfondens medel är heller inte avsedda att gå till den

sortens opinionsbildning. Fondens stödgivning är förbehållen ändamål som syftar till att främja någon av fondens målgrupper.

Bedömningen av om en organisation kan anses motarbeta det demokratiska styrelseskicket är i första hand en fråga om vilka metoder organisationen använder för att driva opinion. En organisation som främjar eller uppmanar till våld i syfte att uppnå ett politiskt mål motarbetar det demokratiska styrelseskicket och ska inte beviljas stöd. Det kan handla om en organisation som utövar eller uppmanar till brott mot allmän ordning, våldsamma aktioner eller sabotage.

Även ageranden som inte nödvändigtvis är brottsliga kan anses vara ett motarbetande av det demokratiska styrelseskicket. Under senare år har det exempelvis uttryckts oro över att demokratin motarbetas på mindre uppenbara sätt, till exempel genom organiserad desinformation på internet. En organisation som medvetet vilseleder eller sprider felaktig information i syfte att underminera demokratin och dess institutioner får anses motarbeta det demokratiska styrelseskicket.

Motarbetar det demokratiska styrelseskicket gör även den organisation som uppmanar sina medlemmar eller allmänheten att inte följa svensk lag eller inte hörsamma tvingande påbud.

Det förekommer att organisationer uppmanar till lagbrott som kan anses vara civil olydnad, dvs. en form av aktivism där vägran att följa lag eller myndighetsbeslut används för att mobilisera till förändring. Civil olydnad har varit viktig inom politiska rörelser som praktiserar icke-våld, till exempel inom delar av medborgarrättsrörelsen i USA. Beroende på vad för slags brott det är fråga om och vem brottet riktar sig mot kan uppmaningar till lagbrott typiskt sett anses innebära ett motarbetande av det demokratiska styrelseskicket. Vid bedömningen av ett sådant agerande bör dock intresset av en fri opinionsbildning kunna föra med sig att vissa brottsliga ageranden kan anses förenliga med demokrativillkoret. Det kan till exempel handla om bötesbrottslighet som begås i syfte att öppna för en dialog, en slags vädjan till en majoritet av medborgarna att ompröva ett visst ställningstagande och som av en bredare allmänhet kan uppfattas som harmlös. Det skulle också kunna anses vara förenliga med demokrativillkoret om det rör sig om ageranden som uppenbart syftar till att bevara eller upprätta

demokratiska värden (jfr SOU 1999:101, prop. 2002/03:38 s. 60 f. och SOU 2018:18 s. 346).

Demokrativillkorsutredningen har föreslagit att stöd inte ska få lämnas till en organisation om den eller någon av dess företrädare motarbetar det demokratiska styrelseskicket. Samma begrepp har använts av de övriga utredningar som utrett ett demokrativillkor för trossamfund och civilsamhälle. Man skulle dock kunna överväga att använda begreppet det demokratiska statsskicket, eftersom det som avses med det föreslagna demokrativillkorets fjärde punkt ingår i det som är grunderna för vårt statsskick (1 kap. regeringsformen). Ett tredje alternativ som kan övervägas är att ersätta ”det demokratiska styrelseskicket” med begreppet ”demokratin”.

Utredning av ärenden

En myndighet ska se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver, se 23 § första stycket förvaltningslagen (2017:900). Bestämmelsen innebär att det är myndigheten som har det yttersta ansvaret för att underlaget i ett ärende är sådant att det leder till ett materiellt riktigt beslut. Kraven på omfattningen av myndighetens utredningsåtgärder kan variera med hänsyn till ärendets karaktär. Exempelvis behöver en myndighet i praktiken inte vara lika aktiv om ärendet avser en enskilds begäran om att få en förmån av det allmänna, som i ett ärende som avser myndighetens ingripande mot någon enskild (prop. 2016/17:180 s. 308). En enskild part som inleder ett ärende är också skyldig att medverka genom att så långt som möjligt ge in den utredning som parten vill åberopa till stöd för sin framställning (23 § andra stycket förvaltningslagen).

Arvsfondsdelegationens bedömning av om demokrativillkoret är uppfyllt får ta sin utgångspunkt i de handlingar som ska bifogas till ansökan, så som stadgar och verksamhetsberättelse. Det kan dock vara svårt för en organisation att visa att demokrativillkoret är uppfyllt, eftersom det som regel är enklare att prestera bevisning om en inträffad händelse, än om händelser som inte har ägt rum. I allmänhet bör inte beviskravet ställas särskilt högt, så länge det inte finns något som indikerar att demokrativillkoret inte är uppfyllt. Det kan då räcka att organisationen intygar att verksamheten inte strider mot demokrativillkoret.

Om det framkommer uppgifter som talar för att en organisation inte uppfyller demokrativillkoret ska Arvsfondsdelegationen i enlighet med 25 § förvaltningslagen alltid ge den berörda organisationen möjlighet att bemöta uppgifterna, om det inte är uppenbart obehövt.

4.3 Stöd ska ändå få lämnas om det finns särskilda skäl

Förslag: Om en organisation, dess företrädare, en samarbetsorganisation eller samarbetsorganisationens företrädare har agerat på ett sådant sätt som anges i den paragraf som reglerar demokrativillkoret, ska stöd ändå få lämnas till organisationen om det finns särskilda skäl.

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska det särskilt beaktas om organisationen har tagit avstånd från agerandet och vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att det inte upprepas. Vid allvarliga överträdelser av en samarbetsorganisation eller dess företrädare ska det vid bedömningen även särskilt beaktas om samarbetet har avbrutits.

Skälen för förslaget

Det civila samhället bygger på ett omfattande frivilligt engagemang. Även en organisation som väljer sina företrädare och samarbetspartners med omsorg och i övrigt försöker säkerställa att verksamheten uppfyller demokrativillkoret kan ha svårt att förutse och förhindra ett agerande som är i strid med demokrativillkoret. För att inte enskilda ageranden ska få oproportionerliga konsekvenser för en organisation bör det därför finnas ett utrymme att lämna stöd trots att en organisation, dess företrädare, eller samarbetsorganisationens företrädare har agerat i strid med demokrativillkoret. Stöd får i ett sådant fall lämnas endast om Arvsfondsdelegationen bedömer att det finns särskilda skäl för det.

Huruvida det finns särskilda skäl får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Vid bedömningen ska det särskilt beaktas dels om organisationen tydligt har markerat att den

inte delar de värderingar som agerandet ger uttryck för, dels om organisationen vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att agerandet inte upprepas. Rekviritet särskilda skäl innebär dock att undantaget ska tillämpas med viss restriktivitet.

Förutsättningar för att få stöd trots en organisation eller en företrädares agerande

Huruvida en organisation har vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att organisationens agerande eller en företrädares agerande inte upprepas får bedömas utifrån hur organisationen hanterat situationen efter att den fått kännedom om eller uppmärksammats på agerandet. Vilka åtgärder som organisationen vidtar har betydelse för bedömningen. Åtgärderna ska i varje enskilt fall framstå som relevanta och rimliga reaktioner på det aktuella agerandet. Om en organisation tydligt och kraftfullt markerar mot en företrädares agerande och säkerställer att agerandet inte upprepas genom att utesluta företrädaren från organisationen, kan det anses finnas särskilda skäl för att lämna stöd. För en riksorganisation vars lokal- eller medlemsorganisation agerat i strid med demokrati-villkoret kan det vara nödvändigt att utesluta en lokal- eller medlemsförening för att säkerställa att agerandet inte upprepas, om de genom sin organisationsstruktur är så nära sammankopplade att de får ses som en och samma organisation.

Det kan också beaktas i vilken mån organisationen haft möjlighet att förebygga ett agerande. En organisation som vid ett enstaka tillfälle inbjudit en föreläsare som uttalat sig på ett sätt som strider mot demokrativillkoret bör ändå kunna komma i fråga för stöd om den inte på förhand kände till föreläsarens åsikter och i efterhand tydligt markerar emot den uppfattning som föreläsaren framfört. Om ett agerande upprepas, till exempel om föreläsaren bjuds in vid upprepade tillfällen, har organisationen haft möjlighet att förhindra agerandet och bör inte kunna undgå ansvar genom att i efterhand ta avstånd från detta.

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl bör det även kunna beaktas hur allvarligt agerandet är. Vid allvarliga ageranden, till exempel främjande av terrorism eller utövande av våld med hatmotiv, kan det inte anses finnas särskilda skäl, annat än i särskilda undantagsfall. Om ett flertal företrädare eller medlemsorganisat-

ioner agerat på ett otillåtet sätt eller om styrelsen eller en övervägande majoritet av medlemmarna har ställt sig bakom agerandet, bör det inte heller finnas särskilda skäl att bevilja stöd.

En ytterligare aspekt som kan beaktas är den tid som förflutit sedan agerandet. Om en överträdelse av demokrativillkoret skett en längre tid tillbaka, kan det ha betydelse för bedömningen om det finns särskilda skäl att lämna stöd (se SOU 2019:35 avsnitt 8.1.8).

Förutsättningar för att få stöd trots en samarbetsorganisationens agerande

En fråga är hur långt den stödsökande organisationens ansvar för en samarbetsorganisation bör sträcka sig. Den stödsökande organisationen har av naturliga skäl inte samma insyn i en samarbetsorganisationens verksamhet som i sin egen verksamhet. Den stödsökande organisationen har inte heller möjlighet att utöva kontroll över samarbetsorganisationen i samma utsträckning som är fallet för den egna organisationen.

Mot bakgrund av ovanstående bör det finnas en möjlighet för den stödsökande organisationen att kunna få stöd trots att en samarbetsorganisation har agerat i strid med demokrativillkoret. I normalfallet torde det vara tillräckligt att den stödsökande organisationen så snart som den får kännedom om agerandet tar avstånd från det genom att tydligt markera emot agerandet.

Agerande som är av allvarlig art, exempelvis främjande av, uppmaning till eller försvar av terrorism eller utövande av våld med hatmotiv, bör dock kräva mer ingripande åtgärder för att den stödsökande organisationen ska vara aktuell för stöd. I ett sådant fall bör det krävas att den stödsökande organisationen avbryter samarbetet.

4.4 Hindrad utbetalning och återkrav

4.4.1 Hinder mot utbetalning

Förslag: Om den som har beviljats stöd inte uppfyller demokrativillkoret, och förutsättningar för att ändå lämna stöd på grund av särskilda skäl inte är uppfyllda, ska Arvsfondsdelegationen besluta att stödet inte ska betalas ut. Beslutet ska gälla omedelbart.

Bedömning: Om den som har beviljats stöd inte uppfyller demokrativillkoret, bör denne inte få tillfälle att avhjälpa bristen innan Arvsfondsdelegationen beslutar att stödet inte ska betalas ut.

Skälen för förslaget och bedömningen: I den nya lagen om Allmänna arvsfonden infördes bland annat en möjlighet att hindra att beviljat stöd betalas ut om kraven för stöd inte uppfylls (2 kap. 12 §). Bestämmelsen om hindrad utbetalning bör omfatta även det föreslagna demokrativillkoret. Beslutet bör gälla omedelbart. Stöd bör dock kunna betalas ut om det finns sådana särskilda skäl som i ett ansökningsförfarande skulle ha utgjort grund för att bevilja organisationen stöd enligt 2 kap. 4 b §.

Av 2 kap. 12 § andra stycket i dess nuvarande lydelse framgår även att Arvsfondsdelegationen, innan delegationen fattar beslut, får ge den som beviljats stöd tillfälle att avhjälpa bristen. Möjligheten för Arvsfondsdelegationen att ge stödmottagaren tillfälle att rätta till mindre allvarliga överträdelser infördes för att bestämmelsen inte skulle bli alltför sträng. Som exempel angavs i propositionen (prop. 2020/21:139 s. 69) att det bör vara möjligt att ge en stödmottagande organisation möjlighet att inkomma med redovisning vid ett senare tillfälle, om organisationen överskridit tiden för när redovisningen skulle ha inkommit. Brott mot demokrativillkoret kan inte anses vara av mindre allvarlig omfattning i andra fall än de som omfattas av undantaget för särskilda skäl i 2 kap. 4 b §. Den som har beviljats stöd, men som inte uppfyller demokrativillkoret, bör därför inte få tillfälle att avhjälpa bristen.

4.4.2 Återbetalningsskyldighet och återkrav

Förslag: Stöd ur Allmänna arvsfonden ska betalas tillbaka om mottagaren inte uppfyller demokrativillkoret och förutsättningarna för att ändå lämna stöd på grund av särskilda skäl inte heller är uppfyllda.

Bedömning: Gällande bestämmelser om förfarandet vid beslut om återkrav bör omfatta även fall där mottagaren inte uppfyller demokrativillkoret.

Skälen för förslaget och bedömningen: I lagen om Allmänna arvsfonden finns en bestämmelse som anger när stöd ska betalas tillbaka (2 kap. 13 §). Ett tillägg bör införas i bestämmelsen som innebär att stöd ska betalas tillbaka om mottagaren av stödet inte uppfyller det föreslagna demokrativillkoret och förutsättningarna för att ändå lämna stöd på grund av särskilda skäl inte är uppfyllda.

Gällande bestämmelser i 2 kap. 14 § om förfarandet vid beslut om återkrav bör omfatta även det föreslagna demokrativillkoret. Det krävs ingen lagändring för att åstadkomma detta.

4.4.3 Beslut om hindrad utbetalning och återkrav ska få överklagas

Förslag: Beslut om att inte betala ut stöd och om återkrav på grund av att mottagaren inte uppfyller demokrativillkoret ska få överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

Bedömning: Bestämmelsen om att beslut om stöd ur fonden inte får överklagas bör omfatta även fall där mottagaren inte uppfyller demokrativillkoret.

Skälen för förslaget och bedömningen: Huvudregeln är att beslut enligt den nya lagen om Allmänna arvsfonden inte får överklagas. Beslut om att inte betala ut stöd och om återbetalning får dock enligt 6 kap. 1 § överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. För att 6 kap. 1 § ska omfatta även beslut som innebär att stöd inte ska

betalas ut på grund av att villkoren i 4 a § inte är uppfyllda krävs en hänvisning till det nya andra stycket i 2 kap. 12 §.

Regeringen bedömde i propositionen Ett modernt regelverk för Allmänna arvsfonden att övervägande skäl talar för att beslut avseende stöd ur Allmänna arvsfonden inte avser en civil rättighet och därför inte bör vara överklagbara (prop. 2020/21:139 s. 39–40). Bakgrunden är att det på grund av Allmänna arvsfondens konstruktion och regelverkets uppbyggnad finns ett behov av att Arvsfondsdelegationen kan använda ett visst mått av skönsmässighet i sin bedömning av om stöd ska beviljas. Osäkerheten kring tillgängliga medel innebär att det är av vikt att kriterierna för stöd regleras på ett sådant sätt att utrymmet för ett visst mått av skönsmässighet i stödgivningen inte går förlorad. Delegationen måste även kunna rangordna ansökningarna bland dem som uppfyller samtliga villkor och även tillämpa andra kompletterande villkor i stödgivningen.

Mot denna bakgrund bör överklagandeförbudet i 6 kap. 1 § omfatta även beslut om att stöd ur Allmänna arvsfonden inte ska beviljas på grund av att demokrativillkoret inte är uppfyllt.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: De föreslagna bestämmelserna ska träda ikraft den 1 januari 2023. Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för beslut om stöd som har meddelats före ikraftträdandet.

Skälen för förslaget: Ändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt och samtidigt som ändringarna i de förordningar som reglerar stöd till det civila samhället träder i kraft. Med anledning av hur bidrag fördelas och redovisas bör ändringarna träda i kraft vid ett årsskifte. Ändringarna föreslås därför träda i kraft den 1 januari 2023.

Ett beviljat stöd kan återkallas under förutsättning att det framgår av beslutet eller de föreskrifter som det har grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får återkallas (se 37 § andra stycket 1 förvaltningslagen [2017:900]). För organisationer som har beviljats stöd innan de föreslagna bestämmelserna hade trätt i kraft framgick demokrativillkoret inte av de föreskrifter som stödbeslutet grundade sig på. Det är därmed inte möjligt att tillämpa de nya reglerna på beslut om stöd som har meddelats före ikraftträdandet. Äldre bestämmelser ska därför fortfarande gälla för beslut om stöd som har meddelats före ikraftträdandet.

6 Konsekvenser

6.1 Konsekvenser för Allmänna arvsfonden

Ett förtydligt och lagreglerat demokrativillkor som utgår från grundläggande värderingar fastslagna i regeringsformen och i internationella konventioner om mänskliga rättigheter kan bidra till att stärka allmänhetens förtroende och legitimiteten för Allmänna arvsfonden. Med det föreslagna demokrativillkoret blir det även tydligare för såväl den stödgivande myndigheten som de stödsökande organisationerna vad som omfattas av villkoret.

6.2 Konsekvenser för Arvsfondsdelegationen och Kammarkollegiet

Förslaget om införandet av ett demokrativillkor i lagen om Allmänna arvsfonden, innefattande ansvar även för en företrädares eller samarbetsorganisations agerande, bedöms inte påverka antalet ansökningar om stöd ur Allmänna arvsfonden i någon större utsträckning. Arvsfondsdelegationen tillämpar redan i dag ett demokrativillkor i sin stödgivning, vilket dock är något annorlunda utformat än förslaget i denna promemoria.

Brott mot demokrativillkoret kan normalt förväntas upptäckas redan i samband med prövningen av ansökningar om stöd. Tillkommande ärenden om hindrad utbetalning samt återkrav och återbetalning som förslaget kan förväntas medföra bör därför troligen bli begränsade. Antalet nekade beslut samt ärenden om hindrad utbetalning, återkrav och återbetalning bedöms således öka i begränsad omfattning till följd av införandet av förslagen.

Förslagen bedöms därför inte medföra någon större kostnadsökning för Kammarkollegiet. Initialt kan kostnaderna dock komma att öka något eftersom skillnader i tillämpning av det nuvarande demokrativillkoret, som Arvsfondsdelegationen tillämpar i sin praxis, och det föreslagna lagreglerade demokrativillkoret kan behöva ses över. De stödsökande organisationerna behöver också informeras om det nya demokrativillkoret och hur det kommer att tillämpas.

6.3 Konsekvenser för domstolarna

Enligt lagen om Allmänna arvsfonden får beslut om stöd inte överklagas, medan beslut om att inte betala ut beslutat stöd samt återkrav och återbetalning kan överklagas. Det föreslagna demokrativillkoret föreslås omfattas av gällande bestämmelser.

Den samlade bedömningen är att måltillströmningen till följd av förslaget kommer att vara begränsad och bör kunna hanteras inom domstolarnas befintliga budgetramar.

6.4 Konsekvenser för stödmottagande organisationer

Med ett förtydligat och lagreglerat demokrativillkor blir det tydligare vad som förväntas av stödsökande organisationer. Det bör bli enklare för organisationer att förutse vilka ageranden som kommer att leda till att organisationen exkluderas från möjligheten att få stöd ur fonden och vad som kan föranleda hindrad utbetalning samt återkrav och återbetalning av stöd. Genom att utgångspunkten för det föreslagna demokrativillkoret är det förslag som Demokrativillkorsutredningen lämnat för bidrag till civilsamhället behöver organisationerna inte förhålla sig till helt olika villkor, vilket bör underlätta för de stödsökande organisationerna. Ett tydligt demokrativillkor kan även stärka allmänhetens förtroende för stödsökande organisationer.

Det demokrativillkor som föreslås bedöms inte innebära att organisationer som har beviljats stöd ur fonden behöver se över sin verksamhet för att få fortsatt stöd. Däremot kan organisationerna behöva genomföra insatser för att försäkra sig om att deras företrädare och samarbetsorganisationer har kunskap och är

medvetna om innebörden av det nya demokrativillkoret. Det kan t.ex. handla om att informera, utbilda och granska de personer som utses till företrädare.

Den sammantagna bedömningen är att det föreslagna demokrativillkoret inledningsvis kan få vissa konsekvenser för de stödsökande organisationerna, men att konsekvenserna på sikt kommer att vara begränsade.

6.5 Konsekvenser för jämställdheten

Förslaget till demokrativillkor tydliggör att stöd ur Allmänna arvsfonden inte får tilldelas en verksamhet som diskriminerar eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde. En organisation som bryter mot diskrimineringslagen (2008:567) genom att t.ex. inte anställa en person eller förhindra att en person utses som företrädare på grund av dennes kön ska inte berättigas stöd. Organisationer som kränker kvinnors rättigheter t.ex. genom att försvara, främja eller uppmana till våld, tvång eller hot ska heller inte beviljas stöd. Detsamma ska gälla för en organisation som motverkar jämställdheten i samhället genom att t.ex. sprida fördomar som grundar sig på föreställningen om att det ena könet är underlägset det andra. Det föreslagna demokrativillkoret kan därmed ses som ett skydd mot kränkningar från organisationer.

Bedömningen är att förslaget om att införa ett demokrativillkor i lagen om Allmänna arvsfonden kan få positiva konsekvenser för jämställdheten.

6.6 Övriga konsekvenser

Förslaget kan få konsekvenser för den personliga integriteten. De uppgifter som lämnas till Arvsfondsdelegationen i ett ärende om stöd ur Allmänna arvsfonden kan vara integritetskänsliga. Det kan förekomma uppgifter som kan avslöja t.ex. etniskt ursprung, politiska åsikter eller religiös övertygelse. Påståenden om att en företrädare agerat på ett av de sätt som anges i det föreslagna demokrativillkoret kommer sannolikt att innehålla integritetskränkande uppgifter om företrädaren. Vidare kan en prövning av demokrativillkoret innebära hantering av uppgifter om de personer

som utsatts eller påstås ha utsatts för olika typer av ageranden inom verksamheten. Utredningen om granskning av stöd till civilsamhället har dock analyserat frågor om personuppgiftsbehandling och sekretess i ärenden om stöd till det civila samhället. Utredningens delbetänkande Rätt mottagare – Demokrativillkor och integritet (SOU 2021:66) remitteras för närvarande och behandlas därför inte i denna promemoria.

Förslaget bedöms inte få några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, för brottsligheten, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet eller för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för de integrationspolitiska målen eller för miljön.

7 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden

2 kap.

4 a §

Stöd får inte lämnas till en organisation om den eller någon av dess företrädare, som agerar inom ramen för verksamheten,

- 1. utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker någons grundläggande fri- och rättigheter,*
- 2. diskriminerar individer eller grupper eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde,*
- 3. försvarar, främjar eller uppmanar till sådana ageranden som anges i 1 eller 2, eller*
- 4. motarbetar det demokratiska styrelseskicket.*

Stöd får inte heller lämnas till en organisation om det framkommer att någon av dess samarbetsorganisationer, eller en företrädare för samarbetsorganisationen, agerar på ett sådant sätt som anges i första stycket.

I paragrafen, som är ny, finns en uppräknning av ageranden som medför att stöd inte får lämnas.

Av paragrafens *första stycke* framgår att den omfattar såväl organisationens agerande som handlingar utförda av någon av dess företrädare.

Stöd ska exempelvis kunna nekas på grund av sådant som framkommer av organisationens stadgar, verksamhetsberättelse, verksamhetsplan eller andra dokument som härrör från organisationen, till exempel på en webbplats. En organisation kan exempelvis anses utöva våld om våldsutövning är en bärande del av organisationens syfte och verksamhet, genom att medlemmarna

uppmannas att medverka till våldsutövning. En organisation kan även uttrycka hot, exempelvis genom konton på olika sociala medier.

Genom att anordna en tillställning eller en aktivitet med ett visst innehåll får organisationen normalt sett anses ha handlat på det sätt som arrangemangets innehåll ger uttryck för, även om den som rent fysiskt står för innehållet inte tillhör organisationen. För att organisationen ska anses stå för arrangemangets innehåll bör det krävas att innehållet, bland annat uttalanden som förekommer, motsvarar vad organisationen har haft anledning att förvänta sig mot bakgrund av lätt tillgänglig information om till exempel inbjudna föreläsare.

Begreppet företrädare är inte begränsat till legala företrädare, utan omfattar även sådana personer som kan anses representera organisationen internt eller gentemot allmänheten. Även den som har anlitats av organisationen för att utföra en viss uppgift kan vara en sådan företrädare som omfattas av demokrativillkoret om uppgiften innefattar att företräda organisationen utåt, till exempel som religiös ledare i en församling eller som ledare vid en idrotts- eller bildningsverksamhet.

Det krävs att företrädarens agerande görs inom ramen för verksamheten. Således krävs att företrädarens agerande har koppling till hans eller hennes funktion som företrädare för organisationen i fråga. Aktiviteter som organisationen själv anordnar, såväl interna som externa, är uppenbart en del av verksamheten. Även när en person i egenskap av företrädare deltar i sammanhang som anordnats av annan aktör, till exempel vid en konferens eller en utbildning, ansvarar organisationen för dennes agerande. Företrädarens agerande i helt privata sammanhang, utan samband med företrädarens roll eller funktion i organisationen, bör organisationen som regel inte ha ansvar för.

Om det framkommer uppgifter om att en företrädare har handlat klandervärt får Arvsfondsdelegationen göra en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter. En enskild händelse eller omständighet kan dock, beroende på dess karaktär m.m., vara tillräcklig för att demokrativillkoret inte ska anses uppfyllt.

Första stycket *första punkten* tar upp ageranden som innebär att en organisation, eller dess företrädare, utövar våld, tvång eller hot mot en person eller kränker någons grundläggande fri- och rättigheter.

Begreppen är inte avsedda att ha den betydelse de har i straffrättslig lagstiftning, utan kan även omfatta handlingar som inte är straffbara. Det skulle till exempel kunna handla om en organisation som utsätter anhängare för tvång eller hot om uteslutning med anledning av val av livspartner, politiska åsikter eller en önskan om att lämna organisationen.

I punkten är det inte specificerat vilka grundläggande fri- och rättigheter som avses men den har sin utgångspunkt i den enskilda människans frihet och värdighet och rätten till personlig integritet.

Stöd får därför inte lämnas till en organisation, om den eller dess företrädare, som utsätter någon för kränkningar av dennes integritet eller den personlig frihet genom fysiska eller psykiska angrepp. Givetvis får inte heller barn utsättas för kränkningar av sin kroppsliga integritet eller personliga frihet.

Första stycket *andra punkten* tar upp ägeranden som innebär att en organisation, eller dess företrädare, diskriminerar eller på annat sätt klart överträder principen om alla människors lika värde. Principerna om icke-diskriminering och alla människors lika värde kommer till uttryck i målsättningsstadgandena i 1 kap. 2 § regeringsformen. Principerna har även kommit till uttryck i diskrimineringslagen (2008:567). Bestämmelsen är inte begränsad till diskriminering inom diskrimineringslagens tillämpningsområde. Även diskriminering av individer eller grupper på de grunder som anges i diskrimineringslagen, men på ett område eller i en situation som faller utanför lagens tillämpningsområde kan omfattas av villkoret, exempelvis att en organisation inte tillåter medlemmar med viss sexuell läggning.

Förbudet mot diskriminering är inte absolut. Sådan särbehandling som är tillåten enligt 2 kap. 2 § 1 diskrimineringslagen måste godtas, men det kan även vara godtagbart med sådan särorganisering som är nödvändig och berättigad för att uppfylla syftet med en organisations verksamhet. För det fall en särbehandling sker så måste den tjäna ett legitimt syfte och får inte ha oproportionerliga konsekvenser.

Stöd får inte heller lämnas om en organisation, eller dess företrädare, på annat sätt överträder principen om alla människors lika värde. Exkluderingsgrunden torde främst vara aktuell om en organisation uttrycker missaktning för en grupp av personer med

anspelning på till exempel kön, etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.

Enligt första stycket *tredje punkten* ska även organisationer exkluderas från arvsfondens stöd om organisationen eller dess företrädare försvarar, främjar eller uppmanar sådant agerande som anges i första och andra punkten. Med att försvara menas att en organisation eller dess företrädare uttalar att det är rätt att exempelvis utöva våld, tvång eller hot mot personer på grund av etnisk eller religiös tillhörighet eller att det är rätt att utöva hedersvåld. Det kan till exempel handla om att försvara uttalanden som innefattar kränkande beskyllningar om mindervärdiga egenskaper eller som grundas på sexuell läggning. Med uppmanar avses ett agerande för att förmå andra att begå kränkningar. Det kan handla om en organisation eller företrädare som uppmanar andra att utöva våld mot eller diskriminera enskilda av viss etnicitet eller att hota meningsmotståndare. Med främjar avses att organisationen eller dess företrädare medvetet skapar möjligheter för eller underlättar exempelvis diskriminering.

I första stycket *fjärde punkten* tas som exkluderingsgrund upp ageranden som innebär att en organisation eller dess företrädare motarbetar det demokratiska styrelseskicket. Det kan handla om en organisation eller företrädare som uppmanar sina medlemmar att inte följa svensk lag eller att inte hörsamma tvingande påbud eller som främjar våldsbejakande extremism genom finansiering, rekrytering eller spridande av propaganda. Att utöva terrorism eller att ekonomiskt eller på annat sätt stödja terroristorganisationer begå terroristbrott eller annan terrorismrelaterad brottslighet måste anses vara att motarbeta det demokratiska styrelseskicket.

Av *andra stycket* framgår att stöd även ska nekas en organisation om det framkommer att någon av dess samarbetsorganisationer, eller en företrädare för samarbetsorganisationen, agerar på det sätt som anges i det första stycket. Organisationer som stödsökanden samarbetar med inom ramen för ett projekt som beviljats stöd ur arvsfonden bör som huvudregel räknas som samarbetsorganisationer. För att stöd ska nekas med anledning av samarbetet bör det krävas att samarbetet har någon form av varaktighet. Varje samröre med en annan organisation kan inte anses som ett sådant samarbete som bör föranleda att stöd inte beviljas.

Mellan organisationer som samarbetar i vertikala organisationsstrukturer, så som riksorganisationer och enskilda lokalorganisationer, förekommer ibland ett så nära samarbete att de får ses som en och samma organisation.

Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

4 b §

Om en organisation, dess företrädare, en samarbetsorganisation eller samarbetsorganisationens företrädare har agerat på ett sådant sätt som anges i 4 a §, får stöd ändå lämnas till organisationen om det finns särskilda skäl.

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska det särskilt beaktas om organisationen har tagit avstånd från agerandet och vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att det inte upprepas. Vid allvarliga överträdelser av en samarbetsorganisation, eller dess företrädare, ska det vid bedömningen även särskilt beaktas om samarbetet har avbrutits.

Av paragrafen, som är ny, framgår att om det finns särskilda skäl får stöd lämnas även om en organisation, dess företrädare, en samarbetsorganisation eller samarbetsorganisationens företrädare har agerat på sådant sätt som anges i någon av exkluderingsgrunderna i 4 a §. Genom undantagsregeln kan en sådan tillämpning av demokrativillkoret som skulle leda till orimliga eller oproportionerliga konsekvenser undvikas. Att det ska finnas särskilda skäl markerar att undantagsregeln ska tillämpas restriktivt.

Vid bedömningen ska det särskilt beaktas om organisationen har tagit avstånd från agerandet. Med det avses att organisationen tydligt ska ha markerat att den inte delar de värderingar som agerandet ger uttryck för. Det ska även särskilt beaktas om organisationen vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att agerandet inte upprepas. Om en samarbetsorganisation, eller dess företrädare, har begått en allvarlig överträdelse, exempelvis främjande av terrorism eller utövande av våld med hatmotiv, kan det vidare krävas att samarbetet har avbrutits för att det ska finnas särskilda skäl att lämna stöd.

Det kan även vara aktuellt att tillämpa undantagsregeln i vissa andra situationer, en bedömning måste göras utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Vid bedömningen kan bland annat beaktas om det rör sig om en mindre allvarlig överträdelse eller om agerandet ligger långt tillbaka i tiden. Om ett klandervärt agerande sker vid upprepade tillfällen torde undantagsregeln inte vara tillämplig.

Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

12 §

Om den som har beviljats stöd inte uppfyller de krav som följer av 3 § första stycket andra meningen, 4, 6, 7 och 9–11 §§, ska Arvsfondsdelegationen besluta att stödet helt eller delvis inte ska betalas ut.

Arvsfondsdelegationen ska även besluta att stödet inte ska betalas ut om den som har beviljats stöd inte uppfyller villkoren i 4 a § och det inte finns särskilda skäl enligt 4 b §.

Beslut enligt första och andra styckena gäller omedelbart. Innan delegationen fattar ett beslut enligt första stycket får delegationen ge den som beviljats stöd tillfälle att avhjälpa bristen.

I paragrafen regleras under vilka förutsättningar ett beviljat stöd inte ska betalas ut. I paragrafen införs ett nytt *andra stycke*, där det framgår att Arvsfondsdelegationen ska besluta att stöd inte ska betalas ut om den som har beviljats stöd inte uppfyller demokrativillkoret i 4 a § och det inte finns sådana särskilda skäl som i ett ansökningsförfarande skulle ha utgjort grund för att bevilja organisationen stöd enligt 4 b §.

Därutöver har en redaktionell ändring gjorts som innebär att bestämmelsen om att beslut gäller omedelbart flyttas från första till *tredje stycket*.

Övervägandena finns i avsnitt 4.4.1.

13 §

Stöd ska betalas tillbaka om

1. stödet inte har använts inom angiven tid eller för avsett ändamål,
2. mottagaren inte inom föreskriven tid har lämnat redovisning eller underlag enligt 11 §,
3. mottagaren genom att lämna oriktiga uppgifter eller på annat sätt har orsakat att stöd ur Allmänna arvsfonden har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp,
4. stödet av något annat skäl har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och mottagaren borde ha insett detta, *eller*
5. *mottagaren inte uppfyller villkoren i 4 a § och det inte finns särskilda skäl enligt 4 b §.*

För stöd för en lokal eller en anläggning gäller dessutom att stödet ska återbetalas helt eller delvis, om lokalen eller anläggningen säljs eller användningen av den ändras utan delegationens medgivande inom den tidsperiod som enligt 7 § första och andra styckena gäller för stödet.

I paragrafen regleras under vilka förutsättningar medel som har betalats ut ur fonden kan krävas tillbaka från mottagaren. Av *första stycket femte punkten*, som är ny, framgår att stöd ur fonden ska betalas tillbaka, om mottagaren inte uppfyller demokrativillkoret i 4 a § och det inte finns sådana särskilda skäl som i ett ansökningsförfarande skulle ha utgjort grund för att bevilja organisationen stöd enligt 4 b §.

Övervägandena finns i avsnitt 4.4.2.

6 kap.

1 §

Beslut enligt 2 kap. 12 § första och andra styckena samt Kammarkollegiets beslut enligt 2 kap. 14 § och 3 kap. 13 § andra stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I paragrafen regleras när ett beslut enligt lagen kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. I *första stycket* införs en hänvisning till 2 kap. 12 § andra stycket. Även beslut som innebär att stöd inte ska betalas ut på grund av att villkoren i 4 a § inte är uppfyllda kan därmed överklagas. Andra beslut får inte överklagas. Som framgår av paragrafens andra stycke krävs prövningstillstånd för överklagande till kammarrätten.

Övervägandena finns i avsnitt 4.4.3.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för beslut om stöd som har meddelats före ikraftträdandet.

Av första punkten framgår att lagändringen träder i kraft den 1 januari 2023.

Enligt andra punkten gäller fortfarande äldre bestämmelser för beslut om stöd som har meddelats före ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 5.